

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ЕКОНОМІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ
ГІРНИЧО-МЕТАЛУРГІЙНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ В 1999-2001 РР.

Оптимізація механізму оподаткування прибутку суб'єктів господарської діяльності є темою досліджень багатьох вітчизняних фахівців. При цьому вражає розбіжність концептуальних поглядів на шляхи такої оптимізації: від поступового зниження рівня оподаткування паралельно зі спрощенням механізму функціонування податкової системи [1] до використання методу оподаткування, що стимулює зниження витрат підприємств [2, 3] чи заміни об'єкту оподаткування, яким повинен бути не прибуток, а витрати [4] або навіть кредиторська заборгованість [5].

В цьому контексті є актуальним аналіз результатів і проблем економічного експерименту по зниженню рівня оподаткування прибутку підприємств гірничо-металургійного комплексу, що тривав з 01.07.1999 по 01.01.2002 (протягом двох з половиною років).

Отже, головною метою експерименту було подолання кризового стану в галузі і створення передумов для зростання обсягу виробництва продукції та послідуючого зростання податкових надходжень до бюджету. Основним інструментом реалізації поставленої мети було надання підприємствам гірничо-металургійного комплексу податкових пільг.

Метою даної статті є розгляд наслідків основних результатів економічного експерименту на підприємствах гірничо-металургійного комплексу України в 1999-2001 рр., їх аналіз та виділення позитивних результатів експерименту.

Головні аспекти проведення даного експерименту регламентуються Законом "Про проведення економічного експерименту на підприємствах гірничо-металургійного комплексу України" [6].

Основні положення експерименту полягають в наступному. Для підприємств гірничо-металургійного комплексу, які беруть участь в експерименті, на період його проведення:

- пеня і штрафи, нараховані за несвоєчасну сплату податків, зборів та інших обов'язкових платежів і не внесені до бюджету за станом на 1 липня 1999 року, списуються (ст. 2 Закону);
- пеня за несвоєчасну сплату зазначених платежів нараховується в розмірі 50 відсотків ставок, установлених законодавством України (ст. 2 Закону);
- збір до Державного інноваційного фонду встановлюється в розмірі 50 відсотків визначеної законодавством України ставки (ст. 3 Закону);
- припиняються відрахування та сплату зборів на будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання автомобільних доріг загального користування (ст. 3 Закону);
- тимчасово встановлюється ставка оподаткування прибутку в розмірі 30 відсотків діючої ставки, а різниця у надходженні коштів, що утворилася від зміни ставки, спрямовується на поповнення обігових коштів підприємств (ст. 5 Закону);
- органам Державної податкової адміністрації дозволяється надавати у разі потреби відстрочки по сплаті податків, зборів та інших обов'язкових платежів у межах їх компетенції на строк до 36 місяців, із застосуванням нульової ставки плати за користування податковим кредитом (ст. 4 Закону).

Перелік підприємств, які брали участь в експерименті, визначається Постановою КМУ № 1820 від 01.10.1999 "Про перелік підприємств гірничо-металургійного комплексу, які беруть участь у економічному експерименті" (із змінами і доповненнями) [7] та Постановою КМУ № 2357 від 22.12.1999 "Про затвердження Порядку включення підприємств гірничо-металургійного комплексу до переліку підприємств, які беруть участь в економічному експерименті, контролю за ефективністю їх діяльності в умовах експерименту і виключення із зазначеного переліку" (із змінами і доповненнями) [8].

Отже, безпосередню участь в економічному експерименті приймали, зокрема, такі гірничодобувні підприємства:

- Криворізький державний залізрудний комбінат
- ВАТ "Інгулецький гірничо-збагачувальний комбінат"
- ВАТ "Центральний гірничо-збагачувальний комбінат"
- ВАТ "Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат"
- ВАТ "Південний гірничо-збагачувальний комбінат"
- ВАТ "Північний гірничо-збагачувальний комбінат"
- ВАТ "Суха Балка"
- ВАТ "Комсомольське рудоуправління"
- ВАТ "Новотроїцьке державне рудоуправління"

- ВАТ "Балаклавське державне рудоуправління імені Горького"
- ВАТ "Докучаєвський державний флюсо-доломітний комбінат"
- ВАТ "Марганецький гірничо-збагачувальний комбінат"
- ВАТ "Орджонікідзевський гірничо-збагачувальний комбінат"

Що стосується формальних ознак включення (чи виключення) тих чи інших підприємств до експерименту, то вони були визначені Постановою КМУ № 2357 від 22.12.1999 "Про затвердження Порядку включення підприємств гірничо-металургійного комплексу до переліку підприємств, які беруть участь в економічному експерименті, контролю за ефективністю їх діяльності в умовах експерименту і виключення із зазначеного переліку" (із змінами і доповненнями) [9].

При цьому підприємства гірничо-металургійного комплексу могли бути включені до переліку за умови досягнення ними зазначеного рівня показників не менш як за двома критеріями.

Слід зазначити, що проведення експерименту по тимчасовому наданню податкових пільг для підприємств гірничо-металургійного комплексу не є унікальним. З метою стимулювання стратегічних галузей економіки держава періодично організує подібні експерименти для підприємств інших видів економічної діяльності. Так, зокрема, був проведений аналогічний експеримент для підприємств деревообробної галузі Чернівецької області [8].

Проте в даному випадку предметом нашого дослідження є аналіз позитивного впливу пільгового оподаткування прибутку підприємств гірничо-металургійного комплексу на різні аспекти їх діяльності.

Отже, далі розглянемо, як саме змінювався фінансовий стан підприємств-учасників експерименту протягом 1999-2001 рр.

Участь підприємств ДАК "Укррудпром" в економічному експерименті загалом дала позитивні результати, дозволила підприємствам суттєво поліпшити власний фінансовий стан, підвищити рентабельність виробництва, забезпечити своєчасність розрахунків з бюджетом, за спожиті енергоносії, з Пенсійним фондом, по заробітній платі.

В цілому ж за весь період проведення економічного експерименту (1999-2001 рр.) за рахунок отриманих пільг підприємства ДАК "Укррудпром" залишили в своєму розпорядженні додатково 234,7 млн.грн., в т.ч. за рахунок пільг по податку на прибуток – 164,1 млн.грн.

За цей період підприємства ДАК "Укррудпром" використали 228,3 млн.грн., отриманих за рахунок пільг, у т.ч.:

- на поповнення власних обігових коштів – 175,7 млн.грн.,
- на технічне переобладнання засобів виробництва – 21,6 млн.грн.,
- на здійснення природоохоронних заходів – 31,0 млн.грн.

Будь-які зміни податкового законодавства кінець кінцем спрямовані на вирішення одного з наступних двох завдань: або стимулювання ділової активності в тому чи іншому секторі економіки, або зростання податкових надходжень бюджету.

В даному випадку, протягом строку дії економічного експерименту державі вдалося поєднати обидві ці стратегічні цілі і значною мірою досягти їх обох:

- обсяг нарахованих платежів до бюджету знизився більш ніж удвічі як за рахунок введення пільг, так і за рахунок скорочення бази оподаткування (прибутку) протягом 2001 р.,
- натомість обсяг фактичних платежів до бюджету в "прибутковому" 2000 р. зріс порівняно з 1999 р. на 60%, після чого в 2001 р. суттєво знизився, проте залишається значно вищим порівняно з 1999 р.,
- на цьому фоні постійно зростає питома вага фактично сплачених бюджетних платежів в сумі нарахованих (перевищує 100%) за рахунок погашення накопиченої раніше заборгованості,
- суттєво зросла (майже вдвічі порівняно з 1999 р.) сума нарахованих платежів до Пенсійного фонду, очевидно, в першу чергу це пов'язано зі зростанням (на третину) витрат на заробітну плату,
- абсолютна сума сплачених до Пенсійного фонду платежів також зросла більш ніж на 60%, в той же час
- питома вага сплачених відрахувань до Пенсійного фонду після суттєвого зростання в 2000 р. в наступному році скоротилась до рівня, нижчого ніж у 1999 р.
- сукупний обсяг нарахованих обов'язкових платежів у 2001 р. знизився по відношенню до 1999 р. на 26%.
- натомість фактичний обсяг сплаченого податку на прибуток та інших обов'язкових платежів зріс на 37%.

- питома вага сплаченого податку на прибуток та інших обов'язкових платежів в сумі нарахованих зобов'язань зросла з 1999 р. по 2001 р. майже удвічі.

Таким чином в якості висновків можна відзначити, що участь підприємств ДАК "Укррудпром" в економічному експерименті протягом 1999-2001 рр. принесла значні позитивні результати, дозволила підприємствам:

- збільшити обсяги виробництва.
- значно покращити своє фінансове становище.
- підвищити рівень рентабельності.
- збільшити обсяги капітальних вкладень у виробництво.
- забезпечити своєчасні розрахунки з бюджетом, за спожиті енергоносії, з Пенсійним фондом, по заробітній платі.
- збільшити абсолютний обсяг сплачених податкових та інших обов'язкових нарахувань, що доводить вигідність відпрацьованої в межах даного експерименту схеми оподаткування як для підприємств-платників податку на прибуток, для і для держави та економіки в цілому.

Вивчення результатів даного дослідження дозволяє забезпечити подальший ефективний розвиток експерименту на підприємствах гірничо-металургійного комплексу України з метою підвищення ефективності діяльності комплексу в цілому.

Література:

1. Мельник П.В. Податкова система та механізми її реалізації у перехідній економіці: автореферат дис ... докт. екон. Наук: 08.04.01 / Інститут економічного прогнозування НАНУ. – К. 2001. – 28 с.
2. Базиліук А.В., Волик В.Ф. Принципи реформування податкової системи//Розбудова держави. – 1997. – № 12. – с.39-47.
3. Коваленко С.О. Методологічні основи легалізації тіньової економіки: автореферат дис ... доктора екон. наук: 08.02.03 / НДІЕІ Мінекономіки. – К. 2000. – 36 с.
4. Парнюк В. Про практику калькулювання собівартості продукції//Економіка України. – 1997. – № 3. – с.28-32.
5. Тимошенко Ю., Турчинов О. Основні напрями удосконалення системи оподаткування в Україні. – К.: НАНУ. 1998. – 62 с.
6. Закон України № 934-XIV від 14.07.1999 "Про проведення економічного експерименту на підприємствах гірничо-металургійного комплексу України"//Голос України. – 14.08.1999. – № 150.
7. Постанова КМУ № 1820 від 01.10.1999 "Про перелік підприємств гірничо-металургійного комплексу, які беруть участь у економічному експерименті" (із змінами і доповненнями)// Офіційний вісник України. – 1999. – № 40. – 22.10.1999. – ст. 1996.
8. Закон України № 1375-XIV від 13.01.2000 "Про економічний експеримент щодо стабілізації роботи підприємств легкої та деревообробної промисловості Чернівецької області"// Голос України. – 17.02.2000. – № 30.
9. Постанова КМУ № 2357 від 22.12.1999 "Про затвердження Порядку включення підприємств гірничо-металургійного комплексу до переліку підприємств, які беруть участь в економічному експерименті, контролю за ефективністю їх діяльності в умовах експерименту і виключення із зазначеного переліку" (із змінами і доповненнями, внесеними постановою КМУ № 474 від 06.05.2000)//Офіційний вісник України. – 2000. – № 51. – 06.01.2000. – ст. 2549.